

Kapetan Jakov Podić, pomorac i pedagog

IVO SIŠEVIĆ

Dubrovačko pomorstvo u svome dugom razvoju znatno je utjecalo na ekonomski i kulturno-povijesni život dubrovačkoga kraja jer je ono bilo glavno materijalno uporište čitavoga dubrovačkoga života. Pomorci su, dakle, mnogo pridonijeli dubrovačkoj samostalnosti, privredi i kulturi u dugom nizu stoljeća postojanja Dubrovačke Republike, a i nakon njezina pada. Svojim stručnim znanjem i vještinom, svojim snalaženjem i naobrazbom oni su pridonijeli trajno ugledu svog kraja u cijelom svijetu pa i u najtežim ekonomskim i političkim trenucima, s kojima se, neminovno, sretala mala i izložena njihova Republika.

Pomorci su vjekovima stjecali svoje stručno znanje najprije teorijom i praktičnim radom na samom brodu. Plovili su, naime, pod upravom istaknutog kapetana, koji bi ih u to svesrdno upućivao. Poslije završenog roka tog praktičnog školovanja oni su polagali ispit za pomorskog kapetana. Prema dosad proučenoj arhivskoj građi, u Dubrovniku su u drugoj polovici 18. stoljeća stariji i iskusniji kapetani podučavali mlađi naraštaj i u gradu, gdje su bili priznati najčešće kao ovlašteni učitelji. Kad je, pojavom parnog stroja,

sudbina jedrenjaka bila gotovo zapečaćena, tražio se savršeniji oblik u nautičkoj obuci i dan joj je novi sadržaj u redovnoj pomorskoj školi.

Prvi stručni nastavnik i prvi direktor samostalne Nautičke škole u Dubrovniku bio je Jakov Podić, kapetan duge plovidbe. On potječe iz stare dubrovačke porodice, koja je u Kuparima imala vlastitu kuću s posjedom, a bavila se, kao i mnoge druge, i zemljoradnjom i pomorstvom. Iz njegove porodice bilo je nekoliko pomorskih kapetana, i to od 18. stoljeća, otkada se spominje.¹

Jakov je rođen u Valletti na otoku Malti 29. travnja 1816. Otac mu bijaše Mato, a majka Ivana Saltarić, koja potjecaeše također iz dubrovačke obitelji. Osim Jakova oni su imali i sina Antuna. Jakov je bio oženjen s Katom Gjurjan, sestrom nominalnog biskupa Epidaurusa Nikole Gjurjana. S njom je imao dvije kćeri, neudatu Rafu i Gjaninu,² udatu u Zadru za poznatog i istaknutog fotografa Tomasa Burata, rođenoga u Dubrovniku 1840, a umrloga u Zadru 1910. godine. U tom glavnom dalmatinskom gradu on je neprekidno djelovao četiri desetljeća, pa su se pred njegovim objektivom izredali gotovo svi predstavnici tadašnjih zadarskih generacija, kojih nasljednici još čuvaju njegove uspjele fotografije. I Burato je, kao i ostali fotografi sedamdesetih godina prošlog stoljeća, izrađivao uobičajene portrete u ovalu, pa iz tog vremena potječe i njegov portret kapetana Jakova Podića.³

Jakovljevi otac Mato obavljao je agencijske poslove na Malti pa je Jakov djetinjstvo proveo na tom otoku. Živeći tu nije drugim ni mogao da se zabavi, nego da se u najranijem djetinjstvu okuša s morem i da ga trajno zavoli.

Na Malti su bili dubrovački pomorci cijenjeni već od davnine.

Položaj tog otoka bio je važna točka dubrovačke trgovine. Dubrovački brodovi na putu za luke zapadnog dijela Sredozemnog mora, a i sjeverne Afrike, sklanjali su se od nevremena i opskrbljivali hranom i vodom na tom otoku. U 18. stoljeću, kad su se velike sile borile za prevlast na Sredozemnom moru, Malta je po svom položaju bila veoma važan izvor političkih informacija. Osobito je ona bitna za Dubrovačku Republiku zbog trgovanja sa sjevernom Afrikom. Interese Republike u sjevernoj Africi zastupali su uglavnom nizozemski konzuli, koji su održavali veze s Republikom pretežno preko Malte i tamošnjega dubrovačkog konzula. Dubrovački brodovi služili su se Maltom kao pomoćnom lukom, ali su vrlo malo trgovali s tim otokom, osim što su s njega ponekad donosili sol u Dubrovnik. Nesigurnost plovidbe uz obale sjeverne Afrike dovodili su često dubrovačke brodove u opasan položaj jer ih napadahu tamošnji gusari, pljačkajući ih i plijeneći, te odvođeci im posadu u ropstvu. Takva nesigurnost ometala je dubrovačku trgovinu u tom prometnom dijelu Sredozemnog mora, pa je to bio jedan od glavnih uzroka zbog kojega je Repu-

blika uspostavila vezu s Maltom preko tamošnjih dopisnika, dok konačno nije na njoj 1744. godine otvorila i svoj konzulat.

Prema tome Malta je bila za Dubrovčane prije svega polazna stanica na morskom putu za srednji i zapadni Mediteran, a tek onda trgovačko tržište.⁴

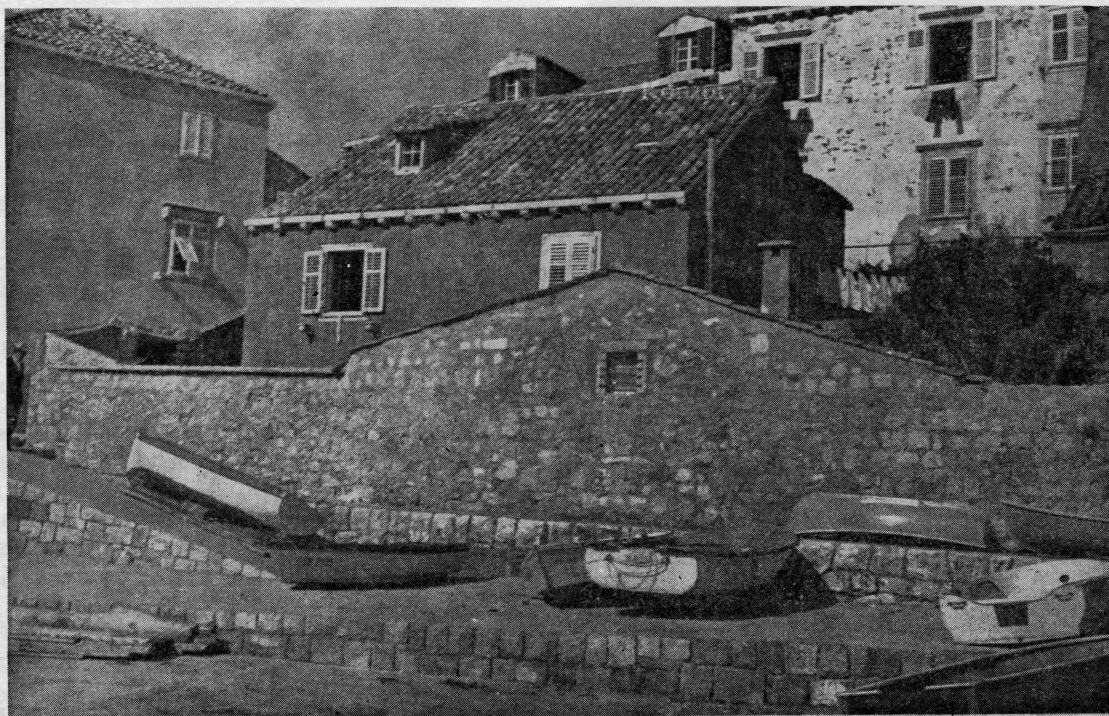
Senat je 1800. godine za svog konzula na Malti izabrao Francesca Zaccaria Zamuta, Maltežanina, koji je vršio tu dužnost sve do pada Republike.⁵ Posljednje njegovo pismo potječe iz Malte 9. travnja 1806.⁶

Uz svoga oca, koji je službeno obilazio brodove, i mladi Jakov ih je dočekivao i veselio se njihovim svakodnevnim pristajanjima i ispraćao ih. Rano je zatim počeo ploviti te je već u svojoj devetnaestoj godini položio ispit za kapetana trgovačke mornarice, što se vidi iz isprave izdane na njegovo traženje 9. lipnja 1871. na Malti, a u kojoj se potvrđuje da je Jakov Podić već 29. srpnja 1835. imenovan pomorskim kapetanom prve klase u trgovačkoj mornarici toka otoka.⁷ Još se ne zna kad se njegova obitelj preselila iz Malte u Dubrovnik. Međutim, kap. Jakov Podić plovio je i na austrijskim brodovima, jer ga 1850. godine nalazimo kao zapovjednika austrijskog brigantina »Mosè«, što se vidi iz jedne arbitražne presude u parnici koja se vodila u Livornu 8. lipnja 1850. pred arbitražnim sucima Luigijem Gierom i drom Iommarom Mangusijem.⁸

Kao austrijski podanik i zapovjednik na austrijskim brodovima, morao je Jakov imati austrijski brevet, pa je 1851. godine u Trstu položio stručni ispit, što mu, naravno, nije bilo teško kao iskusnome pomorskom kapetanu, rođenome i odgojenome sred Sredozemnog mora, u krugu pomorskih obitelji.

U ono doba, što navodi i Josip Bersa: »Pomorcima nijesu trebale osobite škole; praksa i iskustvo su im onda glavni učitelji; brodski zapovjednici ukrcali bi se za djetinjstva, da se zarana vježbaju u pomorskom poslu i da ih teška putovanja i opasnosti namajstore. Tehničko znanje stekli bi iz knjiga, ili bi za svojih kratkih odmora u domovini pohađali predavanja kojeg vještog matematičara ili fizičara.«⁹ O privatnim obukama u Dubrovniku Bersa duhovito i slikovito nastavlja: »Isprva su mlade pomorce poučavali privatno Urban Appendini i neki Devaulx, Francuz iz Marseillea, i spremali ih za ispite, što su ih polagali u Triješću; tamo im je pomagala i neka masna i raskupusana rukopisna knjiga u kojoj su bila pitanja i odgovori, kao pr.: Šta se traži od broskog kapetana kad naprasno udre oluja? — Traži se od njega srčanost i prijezir vlastitog života. — Kako ćete ploviti kad se na more gusta magla spusti i ništa se više ne vidi? — Uzdat ću se u svoje iskustvo i čekat ću da se magla raspline. — Koji su najgori neprijatelji svakog pomorca? — Meka postelja i polivena trpeza.«¹⁰ Tako se, dakle, radilo, ili slično, ali svakako mnogo stručnije nego što navodi Bersa, jer očito je da nije samo jedna knjiga rješavala pitanje stručnog ispita za koji se i Jakov Podić pripremao u Trstu. Taj je ispit **svakako bio u ono doba stroži od onoga na Malti.**

Zato je i razvijeno dubrovačko pomorstvo osjećalo potrebu priučenoga pomorskog kadra za svoje brodarstvo, pa se Dubrovačka trgovačka komora zalagala za otvaranje nautičke škole u Dubrovniku. Postavilo se tada pitanje podesnih stručnjaka koji bi obučavali pomorski kadar. Dubrovčani su se obratili pomorskoj oblasti u Trstu da bi im u tome pomogla, a preporučili su dobre stručnjake da bi se škola mogla što prije otvoriti.

Pomorska oblast predložila je tada kapetana Jakova Podića, koji je 1850/51. kao izvanredni učenik pomorske akademije u Trstu bio najbolje položio stručni ispit. Podić se tom pozivu rado odazvao. Škola je, dakle, otvorena i započela je radom 16. ožujka 1852, i to s deset učenika.¹¹ Ta prva Nautička škola bila je pridružena nižoj realci kojoj je direktor bio onda kanonik Nikola Arbanas, a stručni nastavnik Nautičke škole bio je kapetan Podić. Zgrada u kojoj je bila otvorena prva Nautička škola u Dubrovniku nalazila se na uglu Ulice Vrata Celenge i Ulice od Ploča, do same barokne crkve sv. Josipa, a pripadala je poznatoj dubrovačkoj porodici Gučetića.¹²

Te iste godine nautičke škole bile su podijeljene na takozvane »velike« i »male«. Velike bijahu u Dubrovniku i Rijeci, u Trstu i Veneciji, a male u Kotoru, Splitu, Zadru i Rovinju. Međutim, mali broj đaka u ovoj školi uvjetovao je ukidanje škole u Dubrovniku, i to odlukom od 6. kolovoza 1860.¹³

Nije nipošto čudno da je u prve nautičke škole bio tada upisan vrlo mali broj đaka. Dvije godine školovanja za ono doba bilo je dugotrajno, pogotovo kad se za polaganje ispita pomorskog kapetana nije zahtijevala veća školska sprema.

Između nekoliko privatnih učitelja u tom razdoblju i kapetan Podić je podučavao privatno đake u svojoj kući u Pilama, i to u Ulici M. Martinićeva označenoj brojem 13. U njoj su u nekoliko sobica stanovali polaznici nautičkih tečajeva. Na južnom zidu prostrane tarace, prema moru, nalazi se osmerokutna kamena ploča, a na njezinim uglovima isklesane su rimske brojke. U sredini te vodoravne ploče je okomiti željezni šiljak. To je GNOMON, prastara primitivna sprava za određivanje podnevnika (strane svijeta) prema pravcu najkraće sjenke šiljka u podne. Gnomonom se mogu dobiti mnogi astronomski elementi (podaci), samo što se točnost ne postiže s većim brojem decimala, kao pomoću modernih instrumenata. Tu su se, dakle, polaznici obuke praktično vježbali i pripremali za ispite pomorskih kapetana koji se održavahu u Trstu.¹⁴

Nakon dvije godine, 17. studenoga 1862, novo je otvorena, ne više »velika«, već »mala nautička škola«, smještena u prostranom samostanu dominikanaca. Stručni učitelj bio je u njoj kapetan Podić. Od 12. studenoga 1874. Nautička škola u Dubrovniku postala je samostalna, ne više u sklopu niže realke, a njezin prvi direktor bio je ponovno iskusni kapetan Jakov Podić,¹⁵ čime mu je dano izvjesno priznanje.

Iz posvjedočenja kapetana Jakova Podića doznaje se da se Antun Pilković iz Orebića, potomak stare pomorske porodice, privatno pripremao za kapetanski ispit iz matematike i nautike, u vremenu od rujna 1858. do lipnja 1859. Podić mu je izdao svjedodžbu da može nakon toga polagati kapetanski ispit.¹⁶ Jednako tako iz pisma P. Jašića, datiranoga u Dubrovniku 20. ožujka 1874. i upućenoga već spomenutom Pilkoviću u Orebić, doznaje se da je umro vrijedni profesor Saltarić, a da Podić nastavlja, uvijek svojim vrlo prirodnim načinom...¹⁷

Budući da u ono doba nije bila potrebna školska sprema za polaganje ispita pomorskog kapetana, u toku 19. stoljeća u Dubrovniku ima mnogo ovlaštenih učitelja nautike, pa je tako i kapetan Podić, uz redovan nastavnički rad, privatno održavao tečajeve iz nautike, i o tome izdavao svjedodžbe da bi polaznici tečajeva mogli polagati ispite za pomorskog kapetana. Ali treba svakako zabilježiti jedan događaj zbog kojega je on prestao biti nastavnik i direktor Nautičke škole.

U mjesecu travnju 1875. posjetio je Dalmaciju, pa i Dubrovnik, austrijski car Franjo Josip I. Tom prilikom on je obišao sve škole i javne urede. Već spomenuti Josip Bersa o tome piše: »Dođe u gimnaziju, obađe sve razrede i pohvali učelike, koji su upravo tog dana na svako profesovo pitanje odgovarali tako točno da su im se i klupe čudile.«¹⁸ Car je obišao i sve razrede Nautičke škole i tamo se nije dogodilo kao u gimnaziji. Kad je ušao u prvi razred, predavala se geografija pa je profesor zapitao đaka gdje se nalazi glavni grad Carevine, Beč. Smeten, možda, prisustvom carevim, đak, začudo, nije znao odgovoriti. Car, ogorčen, odjednom je ustao i kazao njemački: »Das ist ein skandal!« (»To je skandal!«) i

povrijeđen demonstrativno napustio odmah razred i Nautiku. Taj događaj, o kojemu se brzo u Dubrovniku raznio glas, djelovao je na revnog i savjesnog direktora Podića, da je nakon toga pao u tešku depresiju ili, kako jednostavno kažu u Dubrovniku, »krenuo glavom«. Povukao se zatim iz života i nije nikad više izlazio iz svoje kuće u Pilama.¹⁹ Otada je živio u jednom prizemlju, a na prozoru sobe postavljene su željezne rešetke očito iz opreza. Dane starosti proveo je u toj sobi osamljen, uz njegu svoje kćeri Rafe. Tako je, u staračkoj osami i slabosti, dočekaao zadnji čas i umro je u osamdeset prvoj godini života 22. kolovoza 1897. ovaj zaslužni i savjesni pionir našega pomorskog školstva. On je odgojio prve školovane generacije dubrovačkih pomoraca, po čemu zauzima častno mjesto u toj nastavi kojoj se bio potpuno predao i koju je predavao, kako je spomenuti Jašić pisao, potpuno prirodno, što znači shvatljivo i prema vlastitom iskustvu, a to je, vjerojatno, pomorcima bilo i najshvatljivije, a i najpotrebnije.

Rezime

Kap. Jakov Podić prvi je stručni nastavnik i prvi direktor samostalne Nautičke škole u Dubrovniku. Rođen je u Valletti na otoku Malti 29. IV 1816, gdje mu je otac Mato obavljao agencijske poslove, i tu je proveo djetinjstvo. Rano je počeo ploviti jer je već u 19. godini položio ispit za kapetana trgovačke mornarice Malte.

Međutim, kap. Jakov Podić plovio je i na austrijskim brodovima, jer ga 1850. godine nalazimo kao zapovjednika brigantina »Mosè«.

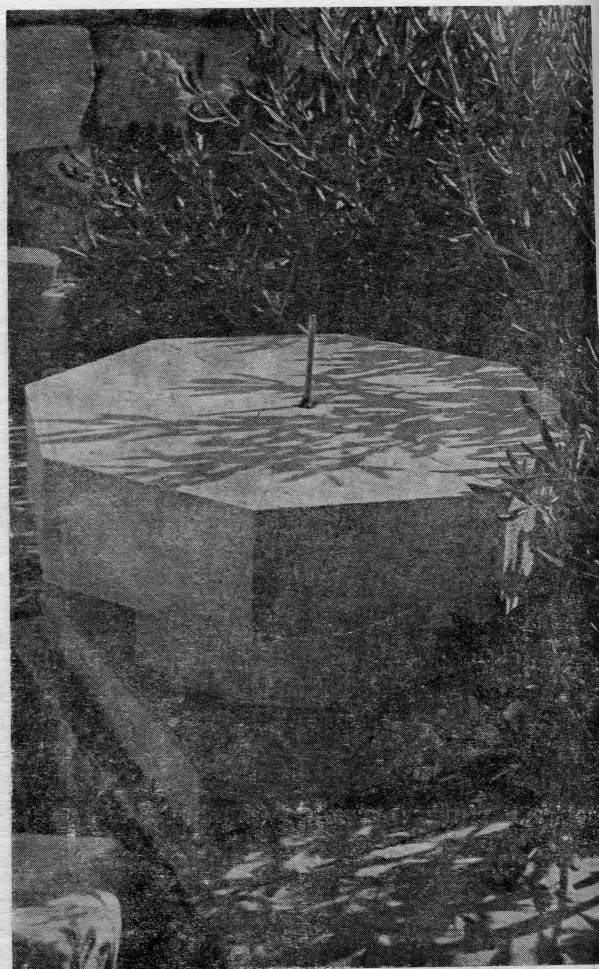
Kao austrijski podanik morao je imati austrijski brevet, pa je 1851. godine kao izvanredni učenik pomorske akademije u Trstu položio stručni ispit.

Nautička škola u Dubrovniku bila je otvorena i započela radom 16. III 1852. Ta prva Nautička škola bila je pridružena nižoj realci, a stručni nastavnik bio je kap. Jakov Podić.

U toj školi bilo je upisano vrlo malo đaka jer se u to doba za polaganje ispita pomorskog kapetana nije zahtijevala školska sprema, i to je 1860. godine uvjetovalo ukidanje te škole. Nakon dvije godine (1862) ponovno je otvorena. Od 1874. godine Nautička škola u Dubrovniku postala je samostalna, a njezin prvi direktor bio je opet kap. Jakov Podić.

U travnju 1875. posjetio je Dubrovnik austrijski car Franjo Josip I i tom prilikom je obišao sve škole, pa i Nautičku školu. Kad je ušao u prvi razred, predavala se geografija. Profesor je pitao đaka gdje se nalazi Beč. Đak nije znao. Car je ustao i kazao njemački: »Das ist skandal!« (»To je skandal!«). To je toliko djelovalo na direktora Podića, da je pao u tešku depresiju, povukao se u sebe. Više nije izlazio iz kuće. Umro je u osamdeset prvoj godini 22. VIII 1897.

Kapetan Jakov Podić je odgojio prve školovane dubrovačke pomorce.

BILJESKE

¹ Kojaković, V.: *Kuće dubrovačke vlastele i pučana u Zupi*, časopis »Dubrovnik«, Dubrovnik 1978, br. 6, str. 18.

² *Matica umrlih*, Matični ured, Dubrovnik, Knjiga VI, list 74, br. 36, od 20. VIII 1897.

³ Mezić, D.: *Život sačuvan u vitrini*, »Vjesnik«, Zagreb 11. X 1977, str. 11.

⁴ Mitić, I.: *Dubrovački konzulat na Malti*, *Anal. Hist. inst. Jug. akad.*, Dubrovnik 1959, god. VI—VIII, str. 161—162.

⁵ Mitić, I.: navedeni rad, str. 169.

⁶ Mitić, I.: nav. rad, str. 170.

⁷ Isprava se nalazi u obitelji Antuna Kirigijije u Dubrovniku.

⁸ Te se isprave nalaze također u toj obitelji.

⁹ Bersa, I.: *Dubrovačke slike i prilike (1800—1880)*, Zagreb 1941, str. 98.

¹⁰ Bersa, I.: navedeni rad, str. 198—199.

¹¹ Savin, Š.: *Postanak i razvitak dubrovačke »Nautike«*, »Dubrovačko pomorstvo«, Dubrovnik 1952, str. 13.

¹² Prema pouzdanom kazivanju Rafe, kćeri kapetana Jakova Podića, koju sam kao stariću poznao i u čijoj sam kući negda stanovao.

¹³ Savin, Š.: navedeni rad, str. 14.

¹⁴ Iz istog kazivanja (12).

¹⁵ Savin, Š.: navedeni rad, str. 14.

¹⁶ Fisković, C.: *O školovanju orebičkih pomoraca*, Građa i prikazi za povijest Dalmacije, Split 1974, sv. 8, str. 312.

¹⁷ Fisković, C.: navedeni rad, str. 269.

¹⁸ Bersa, I.: navedeni rad, str. 269.

¹⁹ Iz sjećanja dra Mata Podića, a po pouzdanom kazivanju njegova oca, pokojnog dra Balda Podića.